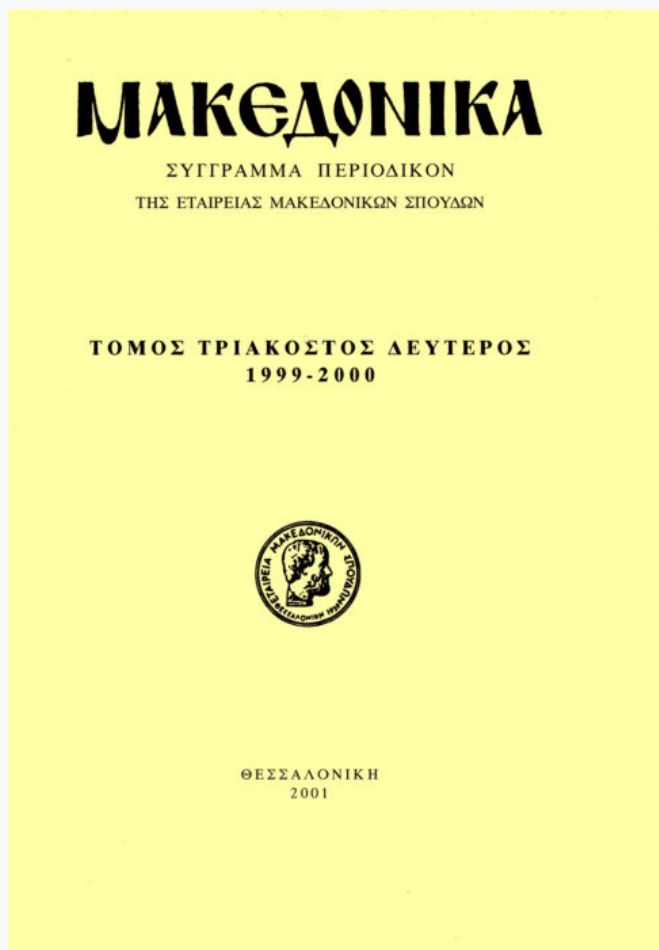

Μακεδονικά

Τόμ. 32, Αρ. 1 (2000)

Οι τουρκικές συνοικίες-χωριά και ο τουρκικός πληθυσμός της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914

Πασχάλης Βαλσαμίδης

doi: [10.12681/makedonika.182](https://doi.org/10.12681/makedonika.182)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαλσαμίδης Π. (2000). Οι τουρκικές συνοικίες-χωριά και ο τουρκικός πληθυσμός της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914. *Μακεδονικά*, 32(1), 515–521. <https://doi.org/10.12681/makedonika.182>

ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΥΝΟΙΚΙΕΣ-ΧΩΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΛΑΓΚΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1914

Στις αρχές του 19ου αιώνα η Μακεδονία βρισκόταν ακόμη κάτω από την οθωμανική αυτοκρατορία. Διοικητικά διαιρούνταν σε τρία βιλαέτια: Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου και Κοσσυφοπεδίου ή Κοσόβου. Το βιλαέτι Θεσσαλονίκης διαιρούνταν σε τρία σαντζάκια: Θεσσαλονίκης, Σερρών και Δράμας. Το σαντζάκι Θεσσαλονίκης αποτελούνταν από 14 καζάδες: Θεσσαλονίκης, Κατερίνης, Βεροίας, Βοδενών (Εδέσσης), Γιαντισών, Καρατζόβας, Τιτφεσίου, Γευγελής, Δοϊράνης, Αβρέτ-Χισάρ (Κιλκίς), Λαγκαδά, Πολυγύρου, Αγίου Όρους, και Στρωμνίτσας¹. Μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας (1912-1913), τον Νοέμβριο του 1912, διαιρέθηκε σε τρεις νομούς: Θεσσαλονίκης, Κοζάνης και Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινας)². Ο νομός Θεσσαλονίκης αποτελούνταν από οκτώ υποδιοικήσεις: Θεσσαλονίκης, Κατερίνης, Βεροίας, Εδέσσης (διοικητικά τμήματα Καρατζόβας και Νότιας), Γιαντισών, Κιλκίς (διοικητικά τμήματα Κάτω Θεοδωρακίου και Αρχαγγέλων), Λαγκαδά και Χαλκιδικής³.

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις τουρκικές συνοικίες και τον τουρκικό πληθυσμό της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914. Βασίζεται σε μία ανέκδοτη στατιστική που φυλάσσεται στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας και περιέχεται στον υπ' αριθμόν 51 φάκελο της Γενικής Διοικήσεως της Μακεδονίας. Η στατιστική φέρει τον τίτλο *Πίναξ τῶν τουρκικῶν συνοικισμῶν τῆς διοικητικῆς περιφερείας Λαγκαδᾶ*. Συντάχθηκε την 5η Απριλίου του 1914 στη Θεσσαλονίκη από τον επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων Λαγκαδά Κ. Σ. Δραγιώτη. Στην εν λόγω στατιστική αναφέρονται συνολικά 95 συνοικισμοί (μαχαλάδες)-χωριά, στους οποίους κατοικούσαν συνολικά 20.931 Τούρκοι⁴.

Η υποδιοίκηση Λαγκαδά βρισκόταν βορειοανατολικά της Θεσσαλονίκης και κατελάμβανε το νοτιοδυτικό τμήμα του Κιλκίς με έδρα την πόλη του Λαγκαδά. Από

1. Βλ. Χ. Πούλιος, «Διοικητική διαίρεσις τῆς Μακεδονίας», *Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον* (Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου) ἔτος Δ' 1911, ἐν Ἀθήναις 1911, σσ. 162-163. Στατιστικὴ τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης, ἐν Ἀθήναις 1910· Α. Χαλκιόπουλος, *Ἡ Μακεδονία, ἐθνολογικὴ στατιστικὴ τῶν βιλαετίων Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου*, ἐν Ἀθήναις 1910· Κ. Karpat, *Ottoman Population 1830-1914, Demographic and Social Characteristics*, University of Wisconsin Press, 1985.

2. Χ. Παπαστάθης, *Ἡ διοικητικὴ ὁργάνωσις τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της* (λόγος πανηγυρικός που ἐκφωνήθηκε κατὰ τὸν εορτασμό της ἐπετείου ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ ἔτους του '40 τὴν 26η Οκτωβρίου 1995 στὴν αἴθουσα τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου), Θεσσαλονίκη 1996, σ. 22.

3. ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ βλ. *Γενικὴ Διοίκησις Μακεδονίας Συλλογὴ ὁργανικῶν διατάξεων, ἐγκυκλίων, διαταγῶν καὶ ὁδηγιῶν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Μακεδονίας ἐκδοθεῖσαι κατὰ τὸ ἔτος 1914*, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1914.

4. Ο επιθεωρητής εκ παραδρομῆς παρουσιάζει τους Τούρκους κατοίκους της υποδιοίκησης να ἀνέρχονται στους 20.951.

επιστολή του υποδιοικητή Λαγκαδά προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης με ημερομηνία 12 Ιανουαρίου 1914 πληροφορούμαστε για τον πληθυσμό της υποδιοίκησης: *καίτοι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἐπαρχίας ἡμῶν ἀποτελούμενος ἐκ 43 χιλιάδων κατοίκων περίπου ἐξ ὧν τὰ 2/3 σχεδὸν εἶναι Ὅθωμανοὶ καὶ ἐλάχιστοι βούλγαροι ἤτοι περὶ τὰς 40 οἰκογενείας ἐν Λιγκοβάνῃ*⁵. Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν ἐκτιμᾶται ὅτι οἱ Τούρκοι πολλὰς φορὰς ἀπέφυγαν γιὰ λόγους θρησκευτικῶν ἀπογοργῶν νὰ δηλώνουν τὰς γυναῖκες καὶ τὰς θυγατέρας τους, με ἀποτέλεσμα ὁ ἀριθμὸς τους νὰ φαίνεται μικρότερος ἀπὸ τὸν πραγματικόν.

Ἡ υποδιοίκηση Λαγκαδά διαιροῦνταν σὲ τέσσερις δήμους: Λαγκαδά⁶, Σωχοῦ, Ζαγκλιβερίου καὶ Λιγκοβάνης, οἱ ὁποῖοι περιελάμβαναν ἐλληνικά καὶ τουρκικά χωριά καὶ συνοικισμοὺς. Στὴ μελέτη μας διατηροῦμε τὴν ὀρθογραφία καὶ τὰς ονομασίες τῶν συνοικισμῶν καὶ τῶν κοινοτήτων⁷ ὅπως καταγράφονται στὴ στατιστικὴ, ἐνὸς μὲν πρὸς παρὲνθεσιν ἀναφέρουμε τὴν επικρατήσασα ἐλληνικὴ ονομασία. Οἱ Τουρκικὲς συνοικίες-χωριά ἦσαν οἱ παρακάτω:

α. Δήμος Λαγκαδᾶ⁸: Κουτσουκτσή (Βαθύλο) (63 άτομα), Κάργα (Κορώνεια) (124), Χαντζή (Πέντε Βρύσες) (178), Ιραμασλή (Ὅσσα) (159), Τζαμί (Πολυδένδρι) (71), Καρά Ὀμπασα (Ασπροράχη) (185)⁹, Κορφαλοῦ (Ανάλυψη) (230), Καταϊκάρι (Γαλήνη) (70), Μπουλαῖλη (Δρυμιά, Προφήτου) (270), Καρατζαλή, Δαουτλή, Νεμπή μαχαλὰς (συνολικά 158 άτομα)¹⁰, Σαριγάρ (Χρυσανγή) (478) καὶ Σαράϊ (Σχολαρι) (97). Καταγράφονται συνολικά 14 συνοικισμοί-χωριά καὶ 2.083 άτομα.

β. Δήμος Σωχοῦ¹¹: Αἰβαλίχ, Ασίρ, Καϊρέκ (συνολικά 642 άτομα), Καρατζαλή (202), Αἰδανλή (160), Ρουμλού (180)¹², Γκιρμπίτς (Κρυονέρι) (980), Γκιουβέλεζα (Φιλαδέλφει) (230), Γενή μαχαλὰ (47), Καρά-Τασλή, Τζαμί μαχαλὰς, Ντερέ μαχαλὰς,

5. Ιστορικό Αρχεῖο Μακεδονίας, Γενική Διοίκηση Μακεδονίας (στο ἐξῆς ΙΑΜ, ΓΛΜ), φακ. 16, ἔγγραφο τοῦ υποδιοικητοῦ Λαγκαδά πρὸς τὸν νομάρχη Θεσσαλονίκης, Λαγκαδᾶς, 12 Ιανουαρίου 1914.

6. Για τὸν Λαγκαδᾶ βλ. Ν. Κοσμᾶς, Ὁ Λαγκαδᾶς, Ἱστορία-λαογραφία, Θεσσαλονίκη 1968· τοῦ ἴδιου, «Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδᾶ» Μακεδονικά 12 (1972) 317-359· Η. Γεωργιάδης, «Ἀνθεμῶς (Λαγκαδᾶς)», Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον (Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου) ἔτος Γ' 1910, ἐν Ἀθήναις 1909, σσ. 318-323· Β. Δημητριάδης, «Φορολογικὲς κατηγορίαι τῶν χωριῶν Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν», Μακεδονικά 20 (1980) 405, 429-430, 453-457.

7. Για τὰς μετονομασίες τῶν κοινοτήτων βλ. κυρίως Πίναξ μετονομασιῶν προσφυγικῶν συνοικισμῶν Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1926· Πίναξ Μετονομασθεισῶν κοινοτήτων καὶ συνοικισμῶν τοῦ κράτους, Ἀθήναι 1929· Στοιχεῖα συστάσεως καὶ ἐξελίξεως τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, 18, νομὸς Θεσσαλονίκης (Ἐκδόσεις τῆς Κεντρικῆς Ἐνώσεως Δήμων καὶ Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος), Ἀθήναι 1962.

8. Στον δῆμο Λαγκαδά υπάγονταν ἀκόμη οἱ κοινότητες: Λαγκαδά, Αρακλή (Ηράκλειο), Ἅγιος Βασίλειος, Βισσώκα (Ὅσσα), Γιουβέσσα (Ἀσσηρος), Γκινόικα (Παλαιόχωρα, Ἀσσηρος), Γενίκοι (Κριθιά), Καβαλλάρι, Κλείσαλι (Προφήτης), Μπαλάφτσα (Κολχικό), Σαράτσι (Περβολάκι), Στάνοβο (Καβαλλάρι) καὶ Τούμπα.

9. Οἱ ἐξί συνοικισμοὶ ὀνομάζονταν Γιόλουστον μαχαλὰδες (Εἰσέλεος, Ὅσσα).

10. Οἱ συνοικισμοὶ Καρατζαλή, Δαουτλή καὶ Νεμπή μαχαλὰς ὀνομάζονταν Νεμπή μαχαλὰδες (Δαφνούτα, Προφήτη).

11. Στον δῆμο ἀνήκαν ἀκόμη οἱ ἐξῆς κοινότητες: Σωχός, Ασπροβάλα, Βρασνά, Μασλάρ (Αρέθουσα), Μεγάλα Μπεσίικα (Μεγάλη Βόλβη), Μικρά Μπεσίικα (Μικρὴ Βόλβη), Μπερόβα (Βερίσκο), Στεφανινά, Σταυρός καὶ Χωροῦδα.

12. Οἱ πρῶτοι ἐξί συνοικισμοὶ ὀνομάζονταν Αἰβαλίχ Ντερέ μαχαλὰδες (Κυδωνιά).

Πουρνάρ-Μπασή, Μεμενλή, Καμπουλού, Τσαλή μαχαλάς (συνολικά 1.186 άτομα)¹³, *Τσεσμέ μαχαλάς* (Κοκκινόχωρι), *Κοντζά Αγλέρ, Τζαμί μαχαλάς, Δερελή* (Ποτάμι), *Μαντεσχέρ* (συνολικά 316 άτομα)¹⁴, *Καβάκι* (Λευκούδα) (164), *Καρά-Ομερλή* (Λοφίσκος) (645), *Λάντζια* (Λίμνη) (85), *Μαύροβο* (Μαυρούδα) (151), *Νούδα* (Ασκός) (204), *Σούλοβον* (Σκεπαστό) (50), *Τσερνίκη* (Αρετή) (85), *Τσαλή μαχαλάδες* (Νυμφόπετρα) (286) και *Φλαμούρι* (1.385). Σημειώνονται συνολικά 30 συνοικισμοί-χωριά και 6.998 άτομα.

γ. Δήμος *Ζαγκλιβερίου*¹⁵: *Αλανλή μαχαλάς* (Πλατεία) (325), *Αγισελή μαχαλάς* (Μεσοπόταμο, Νέας Απολλωνίας) (80), *Ακ-Τοπράκ μαχαλάς* (Ασπρόχωμα) (120), *Γε-κρέν μαχαλάς* (Μεσόκωμο) (125), *Γουμενίτς μαχαλάς* (Στίβος) (80), *Εγγί Μπουτζάκ* (Νέα Απολλωνία) (1.050), *Ισά-Ομπαση μαχαλάς* (Γερακιά, Μαραθούσας) (120), *Καρί-γκιόλ μαχαλάς* (Καλαμωτό) (280), *Κουλακτσελή μαχαλάς* (Χαραυγή) (75), *Κεζενλή* (Κιζλί) *μαχαλάς* (Παρθένιο) (260), *Ντερέ-μαχαλάς* (135), *Ογκρέκ μαχαλάς* (Περιστερώνα) (385), *Κάτω Ραβνά* (Μαραθούσσα) (558), *Σουφακλάρ μαχαλάς* (Αγγελοχώρι, Μαραθούσας) (85), *Κεκρέν-Βερμεζλή μαχαλάς* (Ξερόρεμα, Νέας Απολλωνίας) (81), *Χατζηλάρ μαχαλάς* (Ξηροκρήνη, Νέας Απολλωνίας) (250) και *Χασήλ-Τσακλή μαχαλάς* (Κρεμαστό, Νέας Απολλωνίας) (104). Αναφέρονται συνολικά 17 συνοικισμοί-χωριά και 4.113 άτομα.

δ. Δήμος *Λιγχοβάνης* (Ξυλόπολη)¹⁶: *Γενή μαχαλάς* (Λειψύδρι) (166), *Κιουλεξή* (Πυργωτός) (185), *Κλέπε* (Λευκοχώρι) (938), *Καραντζάκιοι* (Καρτερές) (908), *Λαχανάς* (730), *Δουδαρλή* (Παγοχώρι) (240), *Βογλού* (Άνω Χωριό) (85), *Παζαρλή* (Μελάνθι) (240), *Αχμετλή* (Παλαιόκαστρο) (80), *Ογουρλού* (Κάτω Χωριό) (200), *Οσμανλή Ντερέ* (Βάθεια) (40), *Ραμαζανλή* (Δασοπότι) (70), *Ζλάτινα* (Μελάνθι) (75)¹⁷, *Ινανλή* (Ακροποταμιά) (135), *Σαχινλή* (Χελιδονιά) (61), *Ινσιαχλάρ* (Χρυσόπετρα) (109), *Καρατζά-Αλή* (Χρυσόπετρα) (166), *Τζεβαπλή* (Λαοδική) (108), *Χαϊδαρλή* (Χρυσόπετρα) (61), *Σαρί-τζαλή* ή *Ομουρλού* (Χρυσόπετρα), *Σαδικλή* ή *Ιβραχίμ Δερελή* (Χρυσόπετρα) (συνολικά 109 άτομα), *Αϊτζιλάρ* (Πευκοχώρι) (118), *Τζουμά μαχαλάς* (Κατάπετρα) (172), *Καρά Βελιχέρ* (53)¹⁸, *Καρά Κοντζαλή* (114), *Καρα-τζαλή* (Χρυσόπετρα) (108), *Κραν* (Ρευματάκια) (185), *Τζαμί μαχαλάδες* (281)¹⁹, *Σαλτικλή μαχαλάς* (Καλόκαστρο) (223), *Σεβρηή μαχαλάς* (Βουνοχώρι, Επιταλόφου) (153), *Στεφάνια* (562), *Τσοκαλή* (Περιστέρι) (130) και *Χαντζή Μπαϊραμλή* (Θεοδόσια) (932). Καταγράφονται συνολικά 33 συνοικισμοί-χωριά και 7.757 άτομα.

13. Οι συνοικισμοί *Καρά Τασλή, Τζαμί μαχαλάς, Ντερέ μαχαλάς, Πουρνάρ Μπασή, Μεμενλή, Καμπουλού* και *Τσαλή μαχαλάς* ονομάζονταν *Γανίκ μαχαλάδες* (Ασκός).

14. Έφεραν την ονομασία *Γιουλτζούκ μαχαλάδες* (Μικροκάμη).

15. Στον δήμο *Ζαγκλιβέριου* υπάγονταν ακόμη οι κοινότητες: *Ζαγκλιβέρι, Αδάμ, Αρδαμέρι, Βερινός* (Νικομηδινό), *Γκιόλμπαση* (Ακρολιμνιά, Προφήτου), *Γερακαρού* ή *Δογαντζή, Κοκκαλού, Λειβάδειο* (Λιβάδι), *Λέβεν* (Βασιλούδι), *Λαγκαδικία, Λουτζία* (Αγιασμάτι, Γερακαρού), *Μόδι, Ντερέ μαχαλάς* (Πλατανοχώρι), *Περιστερά, Παζαρούδα* (Απολλωνία), και *Σιρόλογος* (Αγγελοχώρι, Μαραθούσας) (Μετόχι Μονής Εσφυγμένου).

16. Στη δικαιοδοσία του δήμου ανήκαν ακόμη οι εξής κοινότητες: *Λιγχοβάνη* (Ξυλόπολη), *Γιαννίκ* (Βελισσάριο, Καρτερών), *Ζάροβα* (Νικόπολη) και *Στεφάνια*.

17. Οι συνοικίες *Δουδαρλή, Βογλού, Παζαρλή, Αχμετλή, Ογουρλού, Οσμανλή Ντερέ, Ραμαζανλή* και *Ζλάτινα* ονομάζονταν *Λουτίτζα μαχαλάδες* (Μελάνθι).

18. Οι παραπάνω έντεκα συνοικισμοί ονομάζονταν *Μπαϊράμ Ντερέ μαχαλάδες* (Περιστέρι).

19. Ονομάζονταν *Οτμανλή μαχαλάδες* (Μαυροράχη).

Το διάστημα 1913-1914 εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία πρόσφυγες από τη Θράκη, τη Μικρά Ασία, τη Βουλγαρία και τον Καύκασο, ενώ το 1914²⁰ αρχίζει και η μαζική φυγή των Τούρκων προς την Τουρκία²¹. Από επιστολή του υποδιοικητή Λαγκαδά προς τον νομόρχη Θεσσαλονίκης, με ημερομηνία 10 Μαρτίου 1914, πληροφορούμαστε ότι οι Τούρκοι πούλησαν τα πράγματά τους και εγκατέλειψαν ολόκληρη χωριά της υποδιοίκησης και κατέφυγαν στην Τουρκία²². Σ' αυτά τα χωριά εγκαταστάθηκαν Έλληνες πρόσφυγες²³.

Οι Τούρκοι κάτοικοι της υποδιοίκησης Λαγκαδά επιδίδονταν κυρίως στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Ζούσαν ειρηνικά μαζί με τους Έλληνες, ασκώντας ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και απολάμβαναν την κοινωνική τους ελευθερία έως

20. Α. Πάλλης, *Στατιστική μελέτη περί των φυλετικών μεταναστεύσεων Μακεδονίας και Θράκης κατά την περίοδο 1912-1924*, Αθήνα 1925, σ. 6. Ο Α. Πάλλης υπολογίζει ότι από την Ελληνική Μακεδονία μετανάστευσαν (1914) 100.000-115.000 Μουσουλμάνοι στην Τουρκία.

21. Για τις μεταναστεύσεις των Τούρκων βλ. Σ. Πελαγίδης, *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930). Ο πόνος και η δόξα*, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 113-130· του ίδιου, «Μετακινήσεις πληθυσμών μετά τους βαλκανικούς πολέμους. Η περίπτωση των Μουσουλμάνων της Μακεδονίας (1913-1914)», *Ελληνική Ιστορική Εταιρεία. Πρακτικά ΙΖ' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου (31 Μαΐου - 2 Ιουνίου 1996)*, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 317-332.

22. ΙΑΜ, ΓΑΜ, φακ. 16, έγγραφο του υποδιοικητού Λαγκαδά προς τον νομόρχη Θεσσαλονίκης, Λαγκαδάς, 10 Μαρτίου 1914.

23. Τα χωριά που εγκατέλειψαν οι Τούρκοι και εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες ήταν τα εξής: Λαχανάς 32 οικογένειες (160 άτομα) από το Κάρς και την Τιφλίδα, Αϊβαλί (Κυδωνιά) 20 οικογένειες (59) από το Ορτάκιοι Βουλγαρίας, Σεράι (Σχολάρι) 51 οικογένειες (221), Μαύροβο (Μαυρουδά) 2 οικογένειες (6) από την Στράντζα από τη Θράκη και 2 άτομα από το Ικόνιο, Κοτσάκι (Γαλήνη) 6 οικογένειες (30) από τη Ραιδεστό, τις Σαράντα Εκκλησιές και την Στράντζα, Τσερνίχ (Αρετή) 15 οικογένειες (68) από την Στράντζα και 17 οικογένειες (65) από το Κάρς, Σούλιοβο (Σκεπαστό) 47 οικογένειες (128) από την Αγχιάλο και 24 οικογένειες (124) από το Κάρς, Καρατσαλή (Κορώνα) 21 οικογένειες (98) από την Ραιδεστό, Κιουλελί (Πυργωτός) 41 οικογένειες (187) από τη Χαριούπολη, Γουμέντσα (Στίβος) 11 οικογένειες (37) από τη Σαμψούντα, Γερακαρού 50 οικογένειες (224) από το Λουλέ Μπουργάζ και τις Σαράντα Εκκλησιές, Νούδα (Ασκός) 33 οικογένειες (138) από το Γενί Μποχτσαλή (Μικρά Ασία), Κορφαλόν 61 οικογένειες (228) από τα Μάλγαρα, 8 οικογένειες (33) από την Σμύρνη και 2 οικογένειες (9) από το Κάρς, Γκιοβέζνα (Φιλαδέλφι) 33 οικογένειες (93) από την Καλλίπολη, 6 οικογένειες (21) από τη Νικόπολη, τις Σαράντα Εκκλησιές και την Ξάνθη, Τσαλή Μαχλέ (Νημόρπτετρα) 69 οικογένειες (256) από την Αδριανούπολη, Μπαλάφτσα (Κολχικό) 15 οικογένειες (54) από την Αδριανούπολη, Ζάροβο (Νικόπολη) 126 οικογένειες (445) από τη Θράκη, Λαγκαδά 94 οικογένειες (368) από την Αδριανούπολη και τη Βιζύη, 12 οικογένειες (41) από τη Σαμψούντα και μία οικογένεια (5) από την Ξάνθη, Δογαντζίκι (Γερακαρού) 21 οικογένειες (96) από τις Σαράντα Εκκλησιές, Καβαλλάρι 55 οικογένειες (228) από το Μπαμπά Εσκι, Παζαρούδα (Απολλώνια) 32 οικογένειες (148) από τη Θράκη, Λαγκαδίκια 49 οικογένειες (235) από τη Στράντζα, τη Ραιδεστό και το Λουλέ Μπουργάζ, Σωχός 2 οικογένειες (6) από το Σαράι και στο Λούντσκ (Αγιασμάτι) 23 οικογένειες (98) από το Σχολάρι. Κατέφυγαν από τη Θράκη συνολικά 786 οικογένειες (3.148), τη Μικρά Ασία 72 οικογένειες (272), τη Βουλγαρία 53 οικογένειες (158) και από τον Καύκασο 462 οικογένειες (462). Το σύνολο των προσφύγων που εγκαταστάθηκε στην υποδιοίκηση Λαγκαδά ανερχόταν σε 1.010 οικογένειες (4.040). Διατηρήθηκαν η ορθογραφία και οι ονομασίες των κοινοτήτων, όπως καταγράφονται στον πίνακα από την Επιτροπή Εγκαταστάσεως Προσφύγων. ΙΑΜ, ΓΑΜ, φακ. 64, 'Επιτροπή Έγκαταστάσεως Προσφύγων, Θεσσαλονίκη, 21 Αυγούστου 1914.

τη Μικρασιατική καταστροφή, οπότε υπογράφηκε η συνθήκη της Λωζάννης (1923)²⁴, η οποία τους ανάγκασε να μεταναστεύσουν οριστικά στην Τουρκία²⁵.

ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ

24. Για τη συνθήκη της Λωζάννης βλ. *Πράξεις υπογραφείσας εν Λωζάννη τη 30 Ιανουαρίου καί τη 24 Ιουλίου 1923*, (εκ του Έθνικού τυπογραφείου), εν Αθήναις 1923. Σύμβασις περί τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν Ἑλληνιστὶ καὶ Τουρκιστὶ (ὑπογραφείσα ἐν Λωζάννῃ τη 30ῃ Ἰανουαρίου 1923) καὶ αἱ δηλώσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐλευθεροφρόνων κ. Ἰωάννου Μεταξά, ἐν Αθήναις 1924.

25. Για τους ανταλλάξιμους Τούρκους κατοίκους του Λαγκαδά βλ. Κ. Αγι, *Büyük mübadele. Türkiye'ye zorunlu göç (1923-1925)* [Η μεγάλη ανταλλαγή. Η υποχρεωτική μετανάστευση προς την Τουρκία (1923-1925)], İstanbul 1995, σ. 176. Σημαντικές πληροφορίες μας παρέχει επίσης ο Τούρκος δημοσιογράφος και συγγραφέας Raif Karpanoğlu στην αξιολογική μελέτη του που αναφέρεται και στους Τούρκους της υποδιοίκησης Λαγκαδά που εγκαταστάθηκαν στην Προύσα και στα γύρω χωριά της. Συγκεκριμένα 70 οικογένειες από το Σωχώ εγκαταστάθηκαν στο Görlükle, 95 οικογένειες στο İrfaniye (Ντασάρι) και 30 οικογένειες στο Özlüce (Εϊνέσι). Οι προερχόμενες από το Γκιριμπίτζ (Κρυονέρι) 220 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Demirtaş (Ντεμριντάσι) και οι 15 οικογένειες στο Özlüce (Εϊνέσι). Από τα χωριά Τσαλή (Νυμφόπετρα), Καβάκι (Λευκοῦδα) και Νοῦδα (Ασκός), 80 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Yaylacık (Γιαγλατσίκ). Στο Harmanlı ήλθε ολόκληρο το χωριό Παζαρλή (Μελάνθι), ενώ από τα χωριά Τζαμί (Ασκός) 40 οικογένειες και Τσολακλάρ (Πλατανοχώρι), 60 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Seyran. Οι κάτοικοι που ξεκίνησαν από το Σαρίγιορ (Χρυσανγή) εγκαταστάθηκαν στην Çamlıca, ενώ οι 47 οικογένειες του Κατακάρι (Γαλήνη) στο Çaylı (Αναχώρι). Σε χωριά της Προύσας ακόμη εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες στις κοινότητες Τσερνίκη (Αρετή), Δουδαρλή (Παγοχώρι), Ραμαζανλή (Δασοπότι) και Ογουρλού (Κάτω Χωριό), για τα οποία δεν γνωρίζουμε τον αριθμό των οικογενειών. Τέλος, Τούρκοι από την υποδιοίκηση Λαγκαδά εγκαταστάθηκαν στα χωριά: Karakoca (135 οικογένειες), Subaşı (10 οικογένειες), Kumkadi (10 οικογένειες), Ulubat, Karacaooba, Girsu, και Çesniir (Τσεσνεϊρ). Μας είναι όμως άγνωστος ο αριθμός των οικογενειών, καθώς και τα χωριά από οποία κατάγονταν οι πρόσφυγες. R. Karpanoğlu, *Bursa'da Mübadele (1923-1930 Yunanistan göçmenleri)* [Η ανταλλαγή στην Προύσα. (Οι πρόσφυγες από την Ελλάδα 1923-1930)], İstanbul 1999, σσ. 59-60, 120-122.

Συνολικὸν ἀριθμὸν Μαθητῶν . . . Ὑπολοίπων Μαθητῶν
 Πρὸς αὐτὸν
 ὁριστὸν ἀριθμὸν ὑποκαθίσταν ὡς ἐκφυγόντων ἀποστολῶν τοῦτο ἀναγράφεται

αὐτὸς αὐτὸς	Ὑποκαθίσταν	αὐτὸς αὐτὸς	Ὑποκαθίσταν
1 Κωνσταντῖνος	63	24 Σεμενταριε	4524
2 Κερκ	124	25 Κερκ-Ερσιν	316
3 Χαντζ	178	26 Ὑψαν Μαχαφ	
4 Ἰωαννῶν	159	27 Κερκ Μαχαφ	
5 Ὑψαν	71	28 Σεμενταριε	
6 Κερκ-Ερσιν	185	29 Μερικ	
7 Κερκ-Ερσιν	230	30 Κερκ Μαχαφ	316
8 Κερκ-Ερσιν	70	31 Ὑψαν	
9 Μερικ-Ερσιν	270	32 Κερκ-Ερσιν	
10 Κερκ-Ερσιν	—	33 Ὑψαν Μαχαφ	
11 Κερκ-Ερσιν	158	34 Ὑψαν	
12 Μερικ-Ερσιν	—	35 Μερικ-Ερσιν	164
13 Κερκ-Ερσιν	478	36 Κερκ-Ερσιν	
14 Κερκ-Ερσιν	77	37 Κερκ-Ερσιν	
15 Κερκ-Ερσιν	—	38 Κερκ-Ερσιν	
16 Κερκ-Ερσιν	642	39 Κερκ-Ερσιν	
17 Κερκ-Ερσιν	—	40 Κερκ-Ερσιν	85
18 Κερκ-Ερσιν	202	41 Κερκ-Ερσιν	151
19 Κερκ-Ερσιν	160	42 Κερκ-Ερσιν	204
20 Κερκ-Ερσιν	180	43 Κερκ-Ερσιν	85
21 Κερκ-Ερσιν	980	44 Κερκ-Ερσιν	286
22 Κερκ-Ερσιν	230	45 Κερκ-Ερσιν	1885
23 Κερκ-Ερσιν	17	46 Κερκ-Ερσιν	325
	4524		9406

Όνοματα οικογενειών		Όνοματα οικογενειών	
Συνολικός αριθμός	9406	Συνολικός αριθμός	17026
47 Αρσένιοι Μεγάλοι	80	44 Βαλσαμίδης } Λαγκαδάς	70
48 Ανδριανού "	120	45 Ζαχαρία } Μαχαραζή	75
49 Γεωργίου "	125	46 Γιάννης	75
50 Γεωργίου "	80	47 Ζαχαρία	6
51 Γεωργίου Μανουλά	1050	48 Νικολάου	109
52 Γεωργίου Μεταξά	120	49 Κωνσταντίνος	166
53 Γεωργίου "	280	50 Γεωργίου	108
54 Γεωργίου "	75	51 Χρήστος	86
55 Γεωργίου "	260	52 Γεωργίου	} 109
56 Γεωργίου "	135	53 Γεωργίου	
57 Γεωργίου "	385	54 Γεωργίου	
58 Γεωργίου "	558	55 Γεωργίου	172
59 Γεωργίου "	85	56 Γεωργίου	53
60 Γεωργίου "	81	57 Γεωργίου	174
61 Γεωργίου "	250	58 Γεωργίου	108
62 Γεωργίου "	104	59 Γεωργίου	185
63 Γεωργίου "	166	60 Γεωργίου	281
64 Γεωργίου "	185	61 Γεωργίου	223
65 Γεωργίου "	938	62 Γεωργίου	155
66 Γεωργίου "	908	63 Γεωργίου	562
67 Γεωργίου "	730	64 Γεωργίου	120
68 Γεωργίου "	240	65 Γεωργίου	932
69 Γεωργίου "	85		20151
70 Γεωργίου "	240		
71 Γεωργίου "	80		
72 Γεωργίου "	200		
73 Γεωργίου "	10		
	17026		